

Перспективи фінансової децентралізації в Україні: нормативно-правовий аспект

Остапчук В.О.

аспірант кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету

Ринкові перетворення, що відбуваються в Україні, потребують нових підходів до формування державної політики регіонального розвитку та удосконалення нормативно-правової бази. У статті здійснено аналіз наявної нормативно-правової бази процесу фінансової децентралізації, визначено реальні успіхи реформи децентралізації, але при цьому виявлено низку проблем, які гальмують проведення реформ. Акцентовано, що реформа з фінансової децентралізації є однією з ключовою реформ, однак удосконалення нормативно-правової бази та прийняття нових відповідних законодавчих актів дасть змогу суттєво пришвидшити проведення реформ та отримати значно кращі результати.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, фінансова децентралізація, бюджетне законодавство, податкове законодавство, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів.

Ostapchuk V.A. ПЕРСПЕКТИВЫ ФИНАНСОВОЙ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Рыночные преобразования, происходящие в Украине, требуют новых подходов к формированию государственной политики регионального развития и совершенствования нормативно-правовой базы. В статье проведен анализ существующей нормативно-правовой базы процесса финансовой децентрализации, определены реальные успехи реформы децентрализации, но при этом выявлен ряд проблем, которые тормозят проведение реформ. Акцентировано, что реформа по финансовой децентрализации является одной из ключевой реформ, однако совершенствование нормативно-правовой базы и принятия новых соответствующих законодательных актов позволит существенно ускорить проведение реформ и получить гораздо лучшие результаты.

Ключевые слова: местное самоуправление, децентрализация, финансовая децентрализация, бюджетное законодательство, налоговое законодательство, местные бюджеты, доходы местных бюджетов.

Ostapchuk V.O. THE PERSPECTIVES OF FINANCIAL DECENTRALIZATION IN UKRAINE: NORMATIVE AND LEGAL ASPECTS

The market transformations, that taking place in Ukraine require new approaches to the formation of a state policy of regional development and improvement of the normative and law framework. The article analyzes the existing legal and regulatory framework for the process of financial decentralization, identifies the real successes of the decentralization reform, but identifies a number of problems that impede the implementation of reforms. In the article is accented, that reform of financial decentralization is one of the key reforms, but improving the normative and law framework and adopting new relevant legislative acts will significantly accelerate reforms and get significantly better results.

Keywords: local self-government, decentralization, financial decentralization, fiscal legislation, tax legislation, local budgets, local budget revenues.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі Україна відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування продовжує спрямовувати свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу з розвитку місцевої і регіональної демократії. І саме децентралізація є сьогодні однією з найуспішніших реформ, яка ефективно впроваджується в країні.

Основою цієї реформи стала фінансова децентралізація, яка в цьому аспекті передбачає процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями

управління, в результаті чого відбувається не тільки підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцях, а й зменшення впливу центру на розвиток регіонів і регіональної економіки.

Незважаючи на значну кількість успіхів та досягнень, сьогодні Україна і далі потребує реформ, і насамперед вони мають бути здійснені в системі адміністративно-територіального устрою для підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Ці процеси вимагають не лише оновлення або поліпшення елементів системи управління, що неналежно функціонують, а й ради-

кального перетворення механізмів держави, зокрема правового й організаційно-функціонального, забезпечення процесів регулювання децентралізації, що є важливим чинником досягнення ефективності державного та муніципального управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням реалізації політики фінансової децентралізації приділено увагу у працях багатьох вітчизняних учених, таких як Я. Арабчук [1], Г. Возняк [3], М. Коніна [13], І. Луніна [9], Н. Слободянюк [13] та ін.

Дослідженням нормативно-правового забезпечення у сфері діяльності територіальних громад в Україні займалися такі вітчизняні вчені, як Н. Гончарук [11], Р. Гришко [4], С. Серьогін [11], Д. Скупченко [12], Л. Сухарська [14] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Становлення нормативно-правових відносин між усіма суб'єктами децентралізації є нагальним питанням, що потребує подальшого дослідження. Основні переваги та перепони, що можуть змінити функціональність нормативно-правових відносин у реалізації територіальної політики децентралізації в Україні, є одними з головних компонентів дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення нормативно-правових засад та трансформаційних змін в інститутах законодавства; аналіз законодавства щодо децентралізації управління; виявлення необхідності прийняття відповідних нормативно-правових документів щодо удосконалення процесів фінансової децентралізації в контексті необхідності реформування системи влади в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади має здійснюватися на основі Конституції та законів України, положень Європейської хартії місцевого самоврядування з дотриманням таких принципів: верховенства права; відкритості; прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади в питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки місцевого

самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням; сталого розвитку територій.

В Україні процес децентралізації розпочато в 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [10], Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [7] та змін до Бюджетного кодексу України [2] і Податкового кодексу України [6] щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дав змогу формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади. Станом на початок 2018 року у нових умовах, з більшими ресурсами і повноваженнями працюють уже 665 об'єднаних громад, до складу яких увійшло 3118 місцевих рад. Ще 40 об'єднаних громад, сформованих зі 163 сільських, селищних, міських рад, чекають на призначення перших виборів, які повинні відбутися 29 квітня 2018 року. Таким чином, в Україні кількість об'єднаних територіальних громад повинна зрости до 705.

Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій має супроводжуватися збільшенням ресурсної та фінансової бази. Децентралізовані повноваження мають бути забезпечені відповідним ресурсом для якісного виконання.

Тому зі внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів від 1 січня 2015 року місцевим самоврядуванням отримано більше фінансів для підвищення економічної спроможності.

Доходи місцевих бюджетів в Україні в межах децентралізації зросли майже в три рази – з 68,6 млрд гривень у 2014 році до 192,7 млрд гривень в 2017 році. Вперше місцеві бюджети становили 50% від державного бюджету. Важливо, що в ОТГ зростають доходи на кожного мешканця. У деяких громадах цей показник сягає 8 тис. гривень, що у півтора рази вище, аніж у Києві, і вдвічі – ніж у Дніпрі. Окрім того, державна фінансова підтримка громад у 2018-му зросте до 18,5 млрд гривень. За попередніми прогнозами, доходи місцевих бюджетів у 2018 році повинні зрости на 20% і сягнути 231 мільярда гривень [15].

Перелічені показники яскраво свідчать про успішність проведених реформ протягом 2014–2017 років. На найближчі роки децентралізація та регіональний розвиток, спрямо-

вані на розвиток людського потенціалу, повинні залишитися пріоритетною ціллю розвитку держави. На цьому етапі важливо визначити нові ефективні механізми, які допоможуть реалізувати потенціал регіонів, використовувати їх конкурентні переваги, створювати нові точки зростання.

Загалом у процесі реалізації реформи виявилася низка проблем, які потребують додаткового врегулювання:

– політизація реформи через намагання скористатися нею, аби зберегти політичний вплив на локальному рівні, здобути політичні дивіденди іншого характеру, або можливість отримання фінансування з Державного фонду регіонального розвитку.

– відхід від ухваленої Кабміном Методики формування спроможних територіальних громад через її надмірну складність та можливість використання для маніпулювання рішеннями та діями населення;

– недосконалий алгоритм процесу об'єднання, який допускає неоптимальність його критеріїв.

Також у процесі децентралізації є низка не вирішених проблем, які створюють ризики

для успішної реалізації реформи. Більшість із цих проблем пов'язані з невідповідністю чинного законодавства та необхідністю ухвалення відповідних рішень на рівні Верховної Ради чи Кабінету Міністрів. Основні з цих проблем та можливі шляхи їх вирішення наведені у таблиці 1.

На основі наведеної інформації у таблиці 1 спробуємо детальніше проаналізувати наявні проблеми реформи фінансової децентралізації в Україні та визначити можливі шляхи вирішення цих проблем.

По-перше, в утворених об'єднаних територіальних громадах немає належно підготованих робочих кадрів та спостерігається низька кваліфікація службовців місцевого самоврядування для виконання нових функцій. Це приводить до неефективного використання фінансових ресурсів територіальних громад, неспроможності освоїти кошти державних субвенцій на розвиток.

Органи місцевого самоврядування, як правило, не готові до запровадження стратегічного планування та програмування розвитку громад. Вирішенням цієї проблеми, могло би стати запровадження дієвих програм під-

Таблиця 1

Основні проблеми фінансової децентралізації та шляхи їх вирішення

Проблема	Шляхи вирішення
1. Недостатній рівень підготовки персоналу для роботи в новостворених органах місцевого самоврядування	1. Постійне проведення навчань, тренінгів, стажувань персоналу. Участь в постійних навчальних семінарах під егідою міжнародних організацій. Залучення працівників з районних чи міських рад та адміністрацій. Прийняття Закону України № 2489 «Про службу в органах місцевого самоврядування»
2. Дублювання функцій місцевих рад та адміністрацій	2. Ефективний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної і виконавчої влади. Прийняття Закону України № 8051 «Про засади адміністративно-територіального устрою України». Прийняття Закону України № 6636 «Про порядок утворення, ліквідації районів, встановлення і зміни їх меж»
3. Відсутність права розпоряджатися земельними ресурсами в межах власних територій	3. Прийняття Закону України № 7118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад». Практична реалізація розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2018 р. № 60-р «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад»
4. Проблеми формування спроможних територіальних громад навколо міст обласного значення.	4. Прийняття Закону України № 6466 «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» Прийняття Закону України № 6743 «Про міські агломерації».

Джерело: сформовано автором

вищення кваліфікації службовців місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади.

Суттєвою підтримкою вирішення цієї проблеми могло би бути прийняття Закону України № 2489 «Про службу в органах місцевого самоврядування». Цей законопроект розглядається у Верховній Раді з березня 2015 року. І лише у грудні 2017 року Верховна Рада прийняла у другому читанні і в цілому нову редакцію.

Законопроект передбачає створення правових передумов для підвищення престижності служби в органах місцевого самоврядування; врегулювання статусу службовця органу місцевого самоврядування; рівного доступу до служби в органах місцевого самоврядування винятково на основі заслуг; прозорого прийняття на службу в органи місцевого самоврядування; стимулювання кар'єрного зростання; деполітизації. Також документ передбачає нову модель оплати праці, впровадження ефективного механізму запобігання корупції, підвищення рівня соціального та матеріального захисту службовців, мінімізує суб'єктивізм керівника.

По-друге, сьогодні не врегульовано питання розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом, а також функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними державними адміністраціями й районними радами.

Утворення ОТГ в районах позбавляє нинішні райони ресурсів і взагалі сенсу існування як територіальної основи районних рад і РДА. Деякі райони нині взагалі складаються з однієї громади, проте там усе одно залишаються районна рада й РДА з незрозумілим колом повноважень та відсутністю ресурсів для їх утримання (особливо райрад). Саме тому районний рівень у 2016–2017 роках став основним рівнем блокування реформи. Утворення 705 ОТГ ставить під загрозу дезінтеграції десятки районів і неминуче приведе до посилення суперечностей між керівництвом ОТГ і районною владою. Без укрупнення районів збалансувати бюджетну систему в 2018 та наступних роках буде надзвичайно складно, а адміністративна система взагалі втратить свою логіку.

До кінця 2018 року має бути встановлено новий районний поділ України. Досягти цього можна двома шляхами: перший – системний, через ухвалення Закону «Про засади адміні-

стративно-територіального устрою України» та подальше затвердження нового районного поділу; другий – компромісний, який передбачає поетапне ухвалення Верховною Радою України рішень про утворення нових районів через злиття сусідніх районів, у яких створено ОТГ.

Окрім цього, важливим є якнайшвидше прийняття Закону України № 6636 «Про порядок утворення, ліквідації районів, встановлення і зміни їх меж». Цей законопроект відкриває можливості для комплексного проведення децентралізаційної реформи шляхом формування раціонального та ефективного районного рівня адміністративно-територіального устрою. Без ухвалення цього законопроекту буде неможливо якісно реалізовувати процес добровільного об'єднання територіальних громад та продовжити реформу місцевого самоврядування.

По-третє, однією з головних проблем, з якою стикаються новостворені об'єднані територіальні громади (ОТГ), є це відсутність закону про передачу земель за межами населених пунктів в управління або розпорядження громадам.

ОТГ не мають важелів впливу на орендарів землі, не можуть переукласти договори оренди, переглянути ставки орендної плати. Якщо власникам паїв платять уже 10–12 % від нормативно-грошової оцінки землі, то до бюджету – у разі менше. І на це ОТГ не можуть жодним чином вплинути.

Відсторонення громад від землі не дозволяє їм залучати інвесторів та планувати діяльність відповідно до своїх стратегій розвитку. Тому економічну спроможність нових об'єднаних громад, на чому робили головний акцент архітектори реформи, досі не реалізовано.

У парламенті давно велися дискусії з цього приводу, у вересні 2017 року було зареєстровано законопроект № 7118, який пропонує передати право прийняття відповідних рішень представницьким органам або органам місцевого самоврядування. Однак остаточного рішення народні депутати не знайшли.

Тому 31 січня 2018 року на своєму засіданні Кабінет Міністрів затвердив постанову про передачу землі у власність об'єднаних громад за межами населених пунктів. Уряд надав розпорядження Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру з 1 лютого 2018 року провести інвентаризацію таких земель із подальшою передачею земельних ділянок сільськогосподарського призначення

державної власності у комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад відповідно до статті 117 Земельного кодексу України. Також відтепер передача таких земельних ділянок у користування (винятково шляхом проведення аукціонів) або у власність буде здійснюватися тільки за погодженням з об'єднаними територіальними громадами та після прийняття ними рішення відповідно до статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Передача державних земель поза межами населених пунктів у власність об'єднаних територіальних громад матиме низку суттєвих переваг.

1. Тепер громада, а не чиновник вирішуватиме, що робити із землею: розводити власне господарство, здавати в оренду чи шукати інвесторів.

2. ОТГ зможе самостійно визначати, під який відсоток здавати землю в оренду. Зараз багато з цих земель орендують під 1–3%, що значно нижче ринкової ціни.

3. Гроші від оренди буде отримувати місцевий бюджет.

4. Отримані кошти громада може самостійно інвестувати в дороги, дитсадки, лікарні та інші важливі об'єкти.

У 2017 році бюджетні надходження об'єднаних громад від плати за землю зросли на 20% – до 1,4 млрд. грн. Завдяки рішенням Уряду надходження зможуть суттєво збільшитись, адже у розпорядження об'єднаних територіальних громад може перейти до 7,2 млн. га, з яких 2,5 млн. га ще не розподілені між користувачами. Податкові надходження за використання земель, що знаходяться поза межами населених пунктів, можуть становити до 10% бюджетних надходжень ОТГ.

По-четверте, у процесі проведення реформи децентралізації опинилися осторонь обласні центри та міста обласного значення. Станом на початок 2018 року жоден обласний центр не став центром об'єднаної територіальної громади. Інтереси та перспективи громад міст обласних центрів та міст обласного значення практично не враховувалися під час складання перспективних планів утворення громад в областях. Це привело до «замикання» міст у своїх межах, створення в подальшому складнощів із просторовим розвитком тощо. Хоча згідно з методикою формування об'єднаних громад першочергово об'єднані громади мають формуватися навколо міст обласного значення, потім – навколо райцентрів, а далі

вже – навіть просто сільські громади. Логіка в тому, що об'єднані громади мають формуватися навколо певного центру тяжіння, який є певним елементом росту.

Практика свідчить, що місто з населенням 50 тисяч має сильний економічний вплив у радіусі 10 км. Тобто люди, які живуть у поселеннях, що входять у цю зону впливу, себе ідентифікують радше з тим містом, ніж із селом. Адже село для них є лише місцем проживання, а вони працюють, учать дітей, отримують медичні послуги у місті. Місто з населенням 100 тисяч має економічний вплив у радіусі 15 км, місто-мільйонник – у 20 км. Саме міста обласного значення в умовах децентралізації демонструють стрімку динаміку розвитку. Ці міста мають ресурс, який можна використати на розвиток не лише міст обласного значення, а й сусідніх майбутніх об'єднаних громад.

Саме тому надзвичайно важливим є внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад міст обласного значення (zareєстровано у Верховній Раді України за № 6466 від 18.05.2017 року). Для вирішення вказаної проблеми проектом Закону щодо приєднання пропонується поширити на територіальні громади міст обласного значення порядок приєднання до спроможних об'єднаних територіальних громад інших територіальних громад без проведення перших виборів до міської ради. Для цього вказаним проектом Закону пропонується прирівняти територіальні громади міст обласного значення до спроможних об'єднаних територіальних громад. Крім іншого зазначається, що територіальні громади міст обласного значення завжди є спроможними територіальними громадами і є основою формування нових територіальних громад.

Необхідно також зазначити, що законопроект є суто технічним, бо виправляє помилку, допущену під час прийняття закону про добровільне приєднання громад, з якого випала норма, що дозволяла приєднуватися громадам до міст обласного значення за спрощеною процедурою. Ця процедура у тому числі передбачає проведення виборів місцевих депутатів лише у громадах, що приєднуються.

Ще одним можливим варіантом залучення великих міст до процесів об'єднання є формування міських агломерацій. Саме тому на сучасному етапі важливим є прийняття Закону

України «Про міські агломерації». Ідея, закладена в законодавчих правках, є дуже правильною, оскільки дає змогу пройти процедуру формування об'єднаних громад навколо обласних центрів поступово та «безболісно» для всіх суб'єктів. При цьому саме формування об'єднаної громади (зі спільними органами управління) не є обов'язковим. А співіснування обласного центру з навколишніми територіями буде здійснюватися на основі договорів про співробітництво на умовах, передбачених відповідним Законом України.

Прийняття закону про міські агломерації дасть змогу залучити потенціал та можливості великих міст для підвищення конкурентоспроможності та зростання економіки відповідних регіонів і держави загалом. На наше глибоке переконання, агломерації зараз потрібні не стільки місцевому самовря-

дуванню, скільки власне державі та її регіональній політиці.

Висновки із проведеного дослідження. Отже, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України прийнята значна кількість нормативно-правових актів, що дають змогу реалізовувати реформу децентралізації влади. Однак у результаті дослідження визначено цілу низку нагальних проблем нормативно-правового характеру, що потребують свого вирішення натеper. На основі цього нами сформовано низку рекомендацій стосовно вирішення наявних проблем реформи фінансової децентралізації в Україні. На нашу думку, вирішення наявних проблем на основі сформованих рекомендацій дасть змогу суттєво пришвидшити здійснення всіх децентралізаційних реформ, підвищити їх рівень ефективності, сформувати потужніші територіальні одиниці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арабчук Я.І. Фінансова децентралізація – основна складова спроможної громади. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_20 (дата звернення 01.04.2018).
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 11.04.2018).
3. Возняк Г.В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти. Проблеми економіки. 2015. № 2. С. 253–257.
4. Гришко Р.Ю. Нормативно-правові аспекти реалізації політики децентралізації управління в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 5. С. 105–109.
5. Місцеві бюджети: експерти підбили перші підсумки 2017 року. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/8053> (дата звернення 11.04.2018).
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення 11.04.2018).
7. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 11.04.2018).
8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 11.04.2018).
9. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної; НАН України, ДУ «Ін.-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2016. 70 с.
10. Про Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення 11.04.2018).
11. Серьогін С.М., Гончарук Н.Т. Теоретичні засади та основні напрямки реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. Аспекти публічного права. 2015. № 4. С. 111–120.
12. Скупченко Д.О. Нормативно-правове забезпечення розвитку територіальних громад в Україні. Теорія та практика державного управління. 2017. № 2. С. 1–7.
13. Слободянюк Н.О., Коніна М.О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Економіка і суспільство. 2016. Випуск 2. С. 611–616.
14. Сухарська Л.В. Правове регулювання фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні в умовах бюджетної децентралізації. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. № 3. С. 144–151.
15. Фінансова децентралізація: результати та перспективи URL: <http://decentralization.gov.ua/news/8342> (дата звернення 01.04.2018).

REFERENCES:

1. Arabchuk Ya.I. (2016) Finansova detsentralizatsiia – osnovna skladova spromozhnoi hromady [Financial decentralization – the main component of a capable community]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia. 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_20 [in Ukrainian].
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy [The Budget Code of Ukraine]. (2010, July 8). Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
3. Vozniak H.V. (2015) Perevahy ta ryzyky biudzhetnoi detsentralizatsii: teoretyko-metodolohichni aspekty [The Benefits and Risks of Budget Decentralization: Theoretical and Methodological Aspects]. Problemy ekonomiky. 2. 253–257 [in Ukrainian].
4. Hryshko R. Iu. (2017) Normatyvno-pravovi aspekty realizatsii polityky detsentralizatsii upravlinnia v Ukraini [Regulatory Aspects of Implementation of the Decentralization Policy in Ukraine]. Investytsii: praktyka ta dosvid. 5. 105-109 [in Ukrainian].
5. Mistsevi biudzhety: eksperty pidbyly pershi pidsumky 2017 roku [Local budgets: experts summed up the first results of 2017]. Available at: <http://decentralization.gov.ua/news/8053> [in Ukrainian].
6. Podatkovyi kodeks Ukrainy [The Tax Code of Ukraine]. (2010, December 2). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> [in Ukrainian].
7. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy [On voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine]. (2015, February 5). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].
8. Pro Stratehiiu staloho rozvytku "Ukraina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy [bout the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020»: Decree of the President of Ukraine]. (2015, January 12). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
9. Lunina I.O. (2016) Rozvytok biudzhetnoi detsentralizatsii v Ukraini : naukova dopovid [Development of budget decentralization in Ukraine: scientific report]. NAN Ukrainy, DU "In.-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy. K. 70 [in Ukrainian].
10. Pro Kontseptsiuu reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [n the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine]. (2014, April 1). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> [in Ukrainian].
11. Serohin S.M. (2015) Teoretychni zasady ta osnovni napriamky reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia y detsentralizatsii vlady v Ukraini [Theoretical Foundations and Main Directions of Reforming Local Self-Government and Decentralization of Power in Ukraine]. Aspekty publicznego prava. 4. 111–120 [in Ukrainian].
12. Skupchenko D.O. (2017) Normatyvno-pravove zabezpechennia rozvytku terytorialnykh hromad v Ukraini [Regulatory and Legal Framework for the Development of Territorial Communities in Ukraine]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. 2. 1-7 [in Ukrainian].
13. Slobodianiuk N.O. (2016) Problemy formuvannia dokhidnoi chastyny mistsevykh biudzhetyv v umovakh finansovoi detsentralizatsii [Problems of forming the revenue part of local budgets under conditions of financial decentralization]. Ekonomika i suspilstvo. 2. 611-616 [in Ukrainian].
14. Sukharska L.V. (2016) Pravove rehuliuвання finansovoho zabezpechennia rozvytku terytorialnykh hromad v Ukraini v umovakh biudzhetnoi detsentralizatsii [Legal Regulation of Financial Provision of Development of Territorial Communities in Ukraine under Fiscal Decentralization]. Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia. 3. 144-151 [in Ukrainian].
15. Finansova detsentralizatsiia: rezultaty ta perspektyvy [Financial decentralization: results and prospects]. Available at: <http://decentralization.gov.ua/news/8342> [in Ukrainian].